

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:30
sssjournal.com

pp.804-817
ISSN:2587-1587

2019 / February / Şubat
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 06/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 24/02/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 24.02.2019

GAZİANTEP MERKEZ AĞZINDA FİİL ÇEKİMLERİ-BİLDİRME KİPLERİ

VERB CONJUGATION-INDICATIVE MOODS USED IN THE CENTRAL GAZİANTEP'S DIALECT

Dr. Hakan SARİTİKEN

Gençlik ve Spor Bakanlığı, hakansaritiken@gmail.com Gaziantep/Türkiye
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0805-7330>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1274>

Reference : Saritiken, H. (2019). "Gaziantep Merkez Ağzında Fiil Çekimleri-Bildirme Kipleri", International Social Sciences Studies Journal, 5(30): 804-817.

ÖZ

Gaziantep ağızı Türk diline ait zengin dil malzemesini içinde barındırmasına rağmen üzerinde çok az çalışma yapılmış ağız bölgelerinden biridir. Gaziantep ağızı ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmalar ya yüzeysel olmuş veya bölgesel kalmıştır. Bu çalışmada Gaziantep merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ilçelerinden derlenen metinlerden yola çıkarak bölge ağızında fiil çekimlerine değinilmeye çalışılmıştır. Gaziantep merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ağzının söyleyiş ve dil özellikleri açısından diğer ilçelerle farklılık göstermesi sebebiyle çalışma, Gaziantep merkez ilçeleriyle (Şahinbey- Şehitkâmil) sınırlandırılmıştır. Bu çalışmada fiil çekimleri başlığıyla; bölge ağızında kullanılan kişi ekleri ve bildirme kiplerinin kişi ekleriyle çekimleri işlenmeye çalışılmıştır. Fiil çekimleri, Gaziantep merkez ağzından derleyerek yazıya geçirdiğimiz metinlerden tespit edilen sözcük veya söz öbekleriyle örneklendirilmiştir. Fiil çekimleri tablolar halinde verilmeye çalışılmış ve her kip çekiminden sonra genel özellikler maddeler halinde sıralanmıştır. Türkiye Türkçesinde kullanılmayan fakat Gaziantep merkez ağzında tespit edilen, görülen geçmiş zaman anlamında veya -İp zarfı eki görevinde kullanılan İk eki gibi yapılarla ilgili bilgi verilmiş ve yine bu kullanımlar da bölge ağızına ait metinlerden örneklendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Gaziantep, ağız, fiil çekimi, -İk eki.

ABSTRACT

Even though, Gaziantep dialect contains rich language material, belonging to Turkish language, there are not many studies on it. The studies carried out so far, have been artificial or remained regional. In this study, it was tried to explain the verb conjugations in the region by starting from the texts compiled from the districts of Gaziantep (Şahinbey-Şehitkâmil). The study was restricted to the central districts of Gaziantep (Şahinbey-Şehitkâmil) because of the differences in terms of the dialect and language characteristics of Gaziantep central (Şahinbey-Şehitkâmil) with other districts. In this study with the title of verb conjugation; Personal suffixes that were used in regional dialect and conjugation of personal suffixes with indicative moods were mentioned. Verb conjugation were exemplified by words and phrases derived from the texts that was compiled from central Gaziantep's dialect. Verb conjugations have been given as table and after each mood conjugation, general characteristics of it were listed. Information about structures such as 'İk' suffix which was used in the term of past tense or 'İp' adverb, detected in Gaziantep Central dialect but unused in Turkey's Turkish was provided, and these usages were also exemplified from texts which belongs to regional dialect.

Key Words: Gaziantep, dialect, verb conjugation, -İk suffix.

1. GİRİŞ

Gaziantep ağızı, dil malzemesi açısından çok çeşitlilik gösteren fakat üzerinde çok az çalışma yapılmış bir ağız bölgesidir. Gaziantep ağızı ile ilgili; Balkanoğlu (Necip Asım Yazıksız)'nun 1902'de yayımladığı Kilis ağızıyla ilgili Dialecte Turc de Kilis¹ çalışması ve Ömer Asım Aksoy tarafından üç cilt olarak hazırlanan

¹ Necip Asım Yazıksız Balkanoğlu, "Dialecte Turc de Kilis", Keleti Szemle, Sayı 3, 1902.

Gaziantep Ağzı² adlı eser yapılan ilk çalışmalardır. Bu çalışmaların ardından merkez ilçeye ait dört, Araban, Nizip, Nurdağı ve Oğuzeli ilçelerine ait birer, İslâhiye ilçesine ait iki olmak üzere toplam on dört lisans tezi ile birlikte, Oğuzeli ilçesine ait bir yüksek lisans tezi³ ve Barak Türkmenleri ağzını işleyen bir doktora tezi⁴ yapılmıştır. Son yıllarda ise Şahinbey ilçesine ait bir yüksek lisans tezi⁵ ve Gaziantep Merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ağzları ile ilgili bir doktora çalışması⁶ hazırlanmıştır. Ömer Asım Aksoy tarafından yapılan Gaziantep Ağzı çalışması; ilk olması, birçok değerli metni barındırması ve başka çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından önemli bir yere sahip olsa da bilimsel yöntem açısından eksik ve yetersiz bir çalışmadır (Günşen 2009: 1083).

Tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapan Gaziantep, Türk boylarının da yoğun olarak yaşadığı bölgelerden biri olmuştur. Anadolu'ya göç eden yirmi dört Oğuz boyundan biri olan Avşar boyu Gaziantep ve civarına yerleşmiştir (Karahana 2011:114). Anadolu'nun ilk yerleşim yerlerinde biri olan Mezopotamya ve Akdeniz'in kesişme noktasında yer alan Gaziantep, birçok kültür ve inancın yaşandığı bir bölge konumundadır. İnsanlığın en eski yerleşim yerlerinden biri kabul edilen *Dülük (Doliche)* Gaziantep sınırları içerisinde yer almaktadır. MÖ 1600-1200 yıllarında Hitit İmparatorluğu egemenliği altında kalan Gaziantep, sırasıyla Asurların, Medlerin ve Perslerin hâkimiyeti altına girmiştir (Ergeç 2012: 108). Büyük İskender'in Asya seferi sonrası Helenistik dönemi de yaşayan Gaziantep, Kommagene Krallığı hâkimiyeti ve sonrasında Roma İmparatorluğu hâkimiyeti altına girmiştir (Alagöz 2016: 136). Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması ile Doğu Roma yani Bizans sınırları içerisinde kalan Gaziantep ve civarındaki yerleşim yerleri, 636 yılına gelindiğinde Hz. Ömer zamanında İslam topraklarına katılır (Alagöz 2016: 138). Büyük Selçuklu zamanında Türk-İslam hâkimiyeti altına giren Gaziantep, bir süre Haçlıların ve sonrasında Eyyübi devletinin hâkimiyeti altına girer. Moğol akınlarından da nasibini alan bölge 1258'de İlhanlıların kontrolüne geçer ve İlhanlıları Ayn Calut'ta mağlup eden Memlûklular, Gaziantep ve civarını yeniden ele geçirir. 1400 yılında Timur tarafından ele geçirilen Gaziantep, Timur'un bu bölgeden çekilmesiyle yeniden Memlûklular'a geçer. 1516 yılında Osmanlı devleti topraklarına dâhil edilen Gaziantep, önce Halep'e bağlı bir sancak iken 1913 yılında müstakil bir sancak konumu kazanmıştır. Milli mücadele döneminde örnek bir mücadele sergileyen Gaziantep, Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 1924 yılı itibarıyla vilayet statüsü kazanmıştır (Darkot ve Dağlıoğlu 1940:66).

Tarihin en eski dönemlerinden itibaren çeşitli insan topluluklarına ve dolayısıyla dillerine ev sahipliği yapan Gaziantep, Türklerin Anadolu'ya gelişinden itibaren Türk kimliği kazanan ilk yerleşim yerlerinden olmuştur. Komşu olduğu birçok dil ile etkileşime giren Gaziantep ağzı, her ne kadar bu dillerden ses, sözcük ve yapı anlamında etkilenmiş olsa da Türk dilinin ilk dönemlerine ait ses ve söyleyiş unsurlarını muhafaza ederek günümüze kadar taşımıştır. Bu hususiyetler göz önüne alındığında Gaziantep ağzının sağlam yapısı üzerinde yapılacak çalışmaların Türkçenin dilbilim çalışmalarına ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmamızda öncelikle Gaziantep ağzında kullanılan fiil çekim ekleri; *iyelik kökenli*, *zamir kökenli* ve *emir kipindeki kişi ekleri* olarak üç başlıkta verilmeye çalışılmıştır. Fiil çekimleri alt başlığında bildirme kipleri; kişi ve kip ekleri tablolar halinde verilerek kullanımla ilgi genel yapı maddeler halinde sıralanmıştır. Fiil çekimleri; Gaziantep merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ağzından derlenerek çeviri yazı alfabeti yardımıyla yazıya aktarılan ve numaralandırılan metinlerden örneklendirilmiş ve bu numaralar örnek sözcük ya da cümlelerin yanında parantez içinde verilmiştir. Bazı fiil çekimleri ile ilgili bu metinlerde tespit edilemeyen örnekler, farklı zamanlarda derlenen bazı metin parçalarından tespit edilerek örneklendirilmiş ve bu örnekler çalışmada metin dışı derlemeler olarak (MDD) gösterilmiştir.

2. FİİL ÇEKİMİ

2.1. Kişi Ekleri

Şahıs ekleri, çekimli fiillerde hareketi yapan veya kişinin kendisini ifade eden eklerdir (Ergin 1997: 2828). Fiillere şekil ve zaman eklerinden sonra gelerek, fiildeki olay ve kılışı, bir şekil ve zaman kalıbında kişilere bağlayan eklerdir (Korkmaz 2014:518). Gaziantep merkez ağzında şahıs ekleri üç başlıkta incelenecektir: *Zamir kökenli şahıs ekleri*, *iyelik kökenli şahıs ekleri*, *emir ekleri*.

² Ömer Asım Aksoy, Gaziantep Ağzı I, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945; Ömer Asım Aksoy, Gaziantep Ağzı II, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1945; Ömer Asım Aksoy, *Gaziantep Ağzı III*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul 1946.

³ Abdullah Kök, "Oğuzeli ve Yöresi Ağzları (İnceleme- Metinler- Sözlük)", Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 1995 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁴ Rıza Gül, "Gaziantep Barakları Ağzı", Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 1999, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

⁵ Şeyma Kocakerem, "Gaziantep Şahinbey Ağzı", Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep 2014 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

⁶ Hakan SARITİKEN, "Gaziantep Merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük)", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2017 (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

2.1.1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri

Şahıs zamirlerinin zamanla ekleşmesi sonucu oluşmuş kişi ekleridir (Korkmaz 2014: 518). Öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, gereklilik ve istek kipi çekimlerinde kullanılan eklerdir. Gaziantep merkez ağzında kullanılan zamir kökenli şahıs ekleri şunlardır:

Tablo 1. Zamir Kökenli Kişi Ekleri

	TEKLİK	ÇOKLUK
1. Kişi	-m -(I)m / -(U)m	-(I)k / -(U)k -(I)k / (U)k -(y)äk
2. Kişi	-sİñ, -sUñ / -(I)ñ / -(U)ñ	-sēz / -sīz / -sōz / -sōz / -ñIz / -ñUz
3. Kişi	-	-lAr

Teklilik 1. Kişi (-m/-Im) : Bölge ağzındaki kullanım Türkiye Türkçesindeki gibidir. -Im olan ek şimdiki zaman kipinde kullanılırken “I” ünlüsü, yarım ünlü olan “y” ye dönüşür ve üzerine “m” kişi ekini alarak kullanılır.

geldim (I/14), alırım (III/5), dökerim (V/14), biliyim (V/31), yapıyım (V/62), yapıcıım (XIX/46), gedicim (XXIV/7).

Teklilik 2. Kişi (-sİñ / -sUñ / -ñ) : Türkiye Türkçesinde -sIn/ -sUn biçiminde kullanılan bu ek Gaziantep merkez ağzında genzel *n* ‘li biçimiyle kullanılmaktadır. Ayrıca kurallı olarak sadece *ñ* biçiminde kullanıldığı örneklerle de rastlanmıştır.

bilirsñ (IV/10), gaynadırsñ (V/35), gorsuñ (V/55), göymalırsñ (V/64), verirsiñ (IX/244), yirsiñ (XI/31), biliyñ (XIV/37), kâharsñ (XV/18), düşürürsñ (XX/111).

Teklilik 3. Kişi: Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibi eksizdir.

ölmüş (II/1), gelse (II/9), sever (IX/58), gedici (XXIII/85), geçer (XXIV/14), getmiş (XXIV/68), göymüş (XXIV/96).

Çokluk 1. Kişi: Türkiye Türkçesinde -Iz/ -Uz biçiminde kullanılan bu ekin Gaziantep merkez ağzında çok az örnekte kullanıldığı görülür. Genellikle -k/ k/-äk eklerini aldıkları görülür.

dërik (V/21), gömalıyık (V/51), içerik (IX/30), alıyk (XVII/19), içiyk (XVII/19), yiyk (XIX/27), deyk (XX/50), giderik (XXI/10), gedıcık (XXIII/25), görüşürük (XXIV/123), gazanıyık (XXIV/16).

Bölge ağzında emir kipi çokluk 1. kişi çekiminde kalın sıradan ünlülerle devam eden sözcüklerde, genellikle -(y)äk biçiminde kullanılır.

yıhyäk (IX/180), göyäk (IX/193), yapıäk (IX/196), bähäk (XXIII/96).

Çokluk 2. Kişi (-sēz/ -sīz / -sōz -sōz / -ñız) :

-sInIz ekinde hece kaynaşması sonucu ünlü uzaması meydana gelir ve -sēz/ -sīz / -sōz -sōz şeklinde kullanılır.

yatıysīz (VIII/48), yapıysīz(X/96), dōşüysōz (XV/24), nediysēz (XXIV/75), afedersēz (XXIV/140), göyuysōz (XXX/14).

Çok az örnekte de -ñız biçiminde kullanılır.

dalğa mı geçiyñız (XXIII/68).

Çoğul 3. Kişi: Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibidir.

gelmişler (VIII/25), veriylar (IX/27), yapıylar (IX/55), çıhartmışlar (IX/263), atallar (XI/6), doldurullar (XIV/30).

2.1.2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri

Bu ekler iyelik eki iken zamanla şahıs eklerine dönüşmüşlerdir. Çokluk birinci kişi çekiminde kullanılan -k eki aslında bir iyelik eki değildir. Türkçenin Tarihî devirleri içinde -mIz < biz eki kullanılırken zamanla diğer bir geçmiş zaman eki olan ve bütün şahıslarla çekime giren -dUk çokluk birinci kişi ekindeki -k’nin

bulaşma yoluyla görülen geçmiş zaman kipine aktarılması, **-k**'yı çokluk çekiminde şahıs eki durumuna getirmiştir (Korkmaz 2014:519). 1. çokluk çekimlerinde yaygın olarak kullanılan **-k**, bölge ağzında karakteristik bir kullanım hâline gelmiştir.

Görülen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılan iyelik kökenli kişi ekleri şunlardır:

Tablo 2. İyelik Kökenli Kişi Ekleri

	TEKLİK	ÇOKLUK
1. Kişi	-m	-k, -k
2. Kişi	-ñ	-ñİz, -ñÜz
3. Kişi	-	-lAr

Teklik 1. Kişi: Türkiye Türkçesinde kullanıldığı gibidir.

bâkdım (IX/203), dahardım (IX/233), etdim (XV/51), çalışdım (XVIII/67), güvenmesem (XXIII/6), girseydim (XXIV/214).

Teklik 2. Kişi (-ñ) : Türkiye Türkçesinde *-n* olarak kullanılan bu ek Gaziantep merkez ağzında genzel *n* (ñ) biçiminde kullanılmaktadır.

gèdiñ (X/95), dâdırdıñ (XIV/26), atardıñ (XIV/34), basardıñ (XV/60), edemesseñ (XX/106), deseñ (XXII/35), geyerdıñ (XXIV/19).

Teklik 3. Kişi: Eksizdir.

olsa (VII/11), çıkmazsa (VIII/52), biterse (IX/94), gelirse (IX/114), dedi (IX/174), aldı (X/26), oldu (XI/36), vurdu (XI/40).

Çokluk 1. Kişi (-k / -k) : Türkiye Türkçesindeki kullanılmakta, kalın sıradan ünlülerle birlikte **k** biçimindedir.

geldik (I/10), çarpındık (I/32), gètdik (IV/17), oldu \mathring{k} (VIII/13), sevindik (VIII/26), unutdu \mathring{k} (IX/10), yirdik (XVI/15), yüzerdik (XVII/11), sòlerdik (XX/33), buldu \mathring{k} (XXII/23), gödu \mathring{k} (XXIV/67).

Çokluk 2. Kişi -ñiz : Gaziantep merkez ağzında genzel *n* (ñ) biçiminde kullanılmaktadır.

şèttiñiz “şey ettiniz” (XXI/17).

Çokluk 3. Kişi (-lAr) : Türkiye Türkçesindeki gibi kullanılmaktadır.

oturdular (I/21), geldiler (X/52), verdiler (X/57), örgetdiler (XI/43), gödular (XX/123), çevirdiler (XX/134), dediler (XXIV/32).

2.1.3. Emir Kipindeki Kişi Ekleri: Fiil kök veya gövdesine getirilen ek, kip ekini ve kişi ekini karşılar. Her kip için ayrı bir kişi eki kullanılır. Bölge ağzında ise emir kipinde kullanılan kişi ekleri şunlardır:

Tablo 3. Emir Kipindeki Kişi Ekleri

	TEKLİK	ÇOKLUK
1. Kişi	-(y)m	-k, -k
2. Kişi	-ñ	-İñ/ -Uñ
3. Kişi	-	-sİñ-lAr

2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

Şekil ve zaman ekleri, fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlar. Şekil ve zaman eklerinin bazıları yalnız şekil, bazıları ise hem şekil hem zaman ifade ederler. Nesnelere hareketleri; ortaya çıkan veya çıkacak olan hareket ve ortaya çıkması tasarlanan hareket olarak iki çeşittir. Bunlardan ilkinde bildirme, ikincisine ise tasarlama kipleri adı verilir (Ergin 1997: 288-289).

2.2.1. Bildirme Kipleri

2.2.1.1. Şimdiki Zaman

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda başladığını, sürmekte olduğunu gösteren kiptir ve Türkiye Türkçesinde (I)yor, -mAktA, -mAdA ekleri ile karşılanır (Korkmaz 2014:548). Gaziantep merkez ağzında şimdiki zaman çekimi şöyledir:

Tablo 4. Şimdiki Zaman

Kişi	Olumlu Çekim	Olumsuz Çekim
Teklik 1. Kişi	-(I)ym/ -(U)ym	-meym
Teklik 2. Kişi	-(I)yñ/ -(U)yñ/ -(I)ysIñ/ -(U)ysUñ	-meyñ/ -meymiñ -meysIñ
Teklik 3. Kişi	-(I)y/ -(U)y	-mey
Çokluk 1. Kişi	-(I)yk/ -(U)yk -(I)yķ/ -(U)yķ	-meyk
Çokluk 2. Kişi	-(I)yñIz/ -(U)yñUz -(i)ysiz/ -(i)ysēz/ -(u)ysōz/ -(ü)ysōz	-meyñiz -meysiz/ -meysēz
Çokluk 3. Kişi	-(I)ylAr/ -(U)ylAr	-meylAr

- Gaziantep merkez ağızında şimdiki zaman ekleri çeşitlilik göstermektedir. Genellikle kişi ekleriyle kaynaşarak kullanılan ekin en yaygın kullanımını -y şeklindedir.
- Olumsuzluk eki *-ma / -me*’ den sonra şimdiki zaman eki *-y* şeklinde kullanıldığında, ekin etkisi ile kalın ünlü **a** incelemek **e** olur **ve** her zaman **-mey** şeklinde kullanılır.
- **a** sesiyle biten fiiller şimdiki zaman eki geldiğinde şimdiki zaman eki *y*’nin etkisiyle her zaman **a** ünlüsünün incelenerek *-ey* biçiminde söylendiği görülür.
- Türkiye Türkçesinin aksine daralma olmadığı gibi ünlü uyumu bu ekin kullanımında oldukça belirgin bir şekilde görülür.
- Bölge ağızında, Türkiye Türkçesinde kullanılan şimdiki zaman *-yor* ekinin aynı eklerle kullanıldığı görülür. Fakat bu kullanım ile ilgili örnekler karşımıza çıksa da bu kullanım taklit ve zorlamadan öteye gitmediği örneklerin azlığından anlaşılmaktadır.
- Çokluk 1. Kişi ekinin, şimdiki zaman eki olarak kullanılan *-y*’nin kullanıldığı fiillerde her zaman *-k /-ķ* olduğu görülür.
- 2. Kişi çekimlerinde diğer şahıslardan farklı olarak; hem iyelik kökenli (Teklik 2. Kişi *-(I)yñ / -(U)yñ*; Çokluk 2. Kişi: *-(I)yñIz/ -(U)yñUz*) hem zamir kökenli (Teklik 1. Kişi: *-(I)ysIñ/ -(U)ysUñ*; Çokluk 2. Kişi: *-(i)ysiz/ -(i)ysēz/ -(u)ysōz/ -(ü)ysōz*) şahıs ekleriyle yapılır. **a** sesiyle biten fiillerde şimdiki zaman eki *-y* kullanıldığında, **a** ünlüsünün incelenerek **e** sesine değiştiği görülür. Bu durum diğer kişi çekimlerinde de karşımıza çıkmaktadır.
- Türkiye Türkçesinde Çokluk 2. kişi çekiminde kullanılan *-sInIz / -sUnUz* eklerinin;
 - *a, e, ı* ile biten veya *ı* yardımcı ünlüsüyle kurulan fiillerde *-(i)ysiz* biçiminde,
 - Olumsuzluk ekinin (*-ma/ -me*) geldiği durumlarda her zaman *-meysiz* biçiminde,
 - Kalın sıradan yuvarlak ünlülerden sonra *-(u)ysōz* biçiminde,
 - İnce sıradan yuvarlak ünlülerden sonra *-(ü)ysōz* biçiminde neredeyse kurallı ve düzenli bir şekilde kullanıldığı görülür.
- Şimdiki zaman kipinin soru şekli *mI* ile yapılır. 1. kişi çekimlerinde ve Çokluk 2. kişi çekimlerinde, kişi ekinin hem kip eki üzerine gelerek kullanım biçimine hem soru eki üzerine gelerek kullanım biçimine rastlamaktayız.

götürüyñ mü (XVIII/18), añladıym mu (XXV/7), biliymiñ (XXVI/249), biliyim ki enişde (XXIX/62), çalıyķ mu (XXVII/60).

- Şimdiki zamanın olumsuz çekimi, olumsuzluk eki **“-me”** daralma olmadan üzerine gelen zaman eki **“-y”** ve kişi ekiyle yapılır. Ünlü uyumu ekte devam ederken olumsuzluk eki her zaman **“-me”** olarak kullanılır.

Teklik 1. Kişi: Hece yutumu ve ünlü daralması sonucu kişi eki ünlüsü ile birleşir *ve* *-(I)ym / -(U)ym* şeklini alır.

alıym (XIV/35), bähıym (XV/19), biniym (XV/20), götürüym (XVII/20), biliym (XVIII/58).

Olumsuzu: Her zaman **-meym** olarak kullanılır.

bilemeym (IV/19), bilmeym (XV/21), tanımeym (XV/36), getmeym (XVIII/63).

Teklik 2. Kişi:

İyelik kökenli kişi ekiyle: -(I)yñ / -(U)yñ:

üzülüyñ (VIII/54), sövüyñ (X/56), veriyñ (X/71), gèdiyñ (XVIII/61), oturydum ne oturyyñ (XXVII/58).

ZamirKökenli kişi ekiyle :-(I)ysIñ/ -(U)ysUñ:

ağleysiñ (VIII/19), yÿysiñ (XI/36), deri işleysiñ (XXVI/50).

Olumsuzu: *-meyñ/ -meymiñ/ -meysIñ*

utanmeymiñ “utanmıyor musun” (X/93), almeyñ “almıyorsun”(XI/14), añnatmeysiñ “anlatmıyorsun” (MDD), ne yaptıklarını bilmeysiñ “ne yaptıklarını bilmiyorsun” (MDD).

Teklik 3. Kişi:

gèdiy (X/56), oturyy (X/59), ediy (X/61), sıyrıy (X/102), seçiy (XI/12), yitiy (XI/16), yatıy (XI/51), çalıy (XV/12), oluy (XV/26), alıy (XVII/18), gülüy (XXIV/108).

Olumsuzu: *-mey*

bilmey (II/5), yinmey (V/59).

Çokluk 1. Kişi:

buluyk (XI/26), alıyk (XVII/19), içiyk (XVII/19), yiyk (XIX/27), deyk (XX/50), gəzaniyk (XXIV/16).

Olumsuzu: *-meyk*

şətmeyk (V/51), çıhartmeyk (IX/269).

Çokluk 2. Kişi:

Gaziantep merkez ağzında Çokluk 2. kişide, ünlü uyumunun belirginleştiği, farklı iki tür iyelik ekinin kullanımıyla oluşan yapılar görülür.

-(I)yñIz/ -(U)yñUz:

geçiyñiz (XXIII/78), hepiñiz şəttiñiz (XXI/17), dalğa mı geçiyñiz (XXIII/67).

-(i)ysiz/ -(i)ysēz/ -(u)ysōz/ -(ü)ysōz:

yatiysiz (VIII/48), yav nē diysēz (X/54), yapıysiz (X/96), dōşüysōz (XV/24), nediysez (XXIV/75), göyuysōz (XXX/14).

Çokluk 3. Kişi:

çārıylar (III/7), göyuylar (V/31), veriylar (IX/27), yapıylar (IX/55), dəylar (XXIII/8), döküylar (XXIV/17), seçiylar (XXIV/37).

Olumsuzu: *-meylAr*

dışallar heç bilmeyler (V/19), şindi gızlar bile şey isdemeyler (VII/16), inanmeylar (XXIV/60), başarameylar (XXVII/54), burda satameylar (XXVII/54).

Şimdiki Zaman Soru Şekli:

Türkiye Türkçesinde soru eki “mi” den sonra gelen zamir kökenli kişi eki, bölge ağzında iyelik kökenli kişi eki olarak şimdiki zaman eki üzerine gelir.

tanışiyñ mı (IX/285), biliyñ mi (XIV/37), götürüyñ mü (XVIII/18), biliyñ mi (XXIII/7).

Gaziantep merkez ağzında iyelik kökenli Teklik 2. Kişi eki olan **-ñ**'nin de soru eki ile kaynaşarak kullanıldığı görülür.

görüymüñ (X/48), utanmeymiñ (X/93), biliymiñ (XV/38), biliymiñ (XXIII/119).

ayıb olmey mi anam (X/80), biliy mim ki enişde nası oluk (XXIX/62).

2.2.1.2. Geniş Zaman

Geçmişten geleceğe uzanan geniş bir zaman kesimindeki oluş ve kılışları içine alır (Korkmaz 2014:569). Genel yargılar, kanunlar, kurallar, hikmetler, vecizeler ve atasözleri bu kiple ifade edilir (Banguoğlu 2015:462).

- Bölge ağzında geniş zaman çekiminde hem iyelik kökenli hem zamir kökenli şahıs ekleri kullanılır.
- Teklik 2. kişi çekiminde kişi eklerinin nazal şekilleri (ñ) kullanılır.
- Çokluk 1. kişi çekiminde her zaman iyelik kökenli *-Ik/ -Uk / -Ik / -Uk* kişi eki kullanılır.

Tablo 5. Geniş Zaman

Kişi	Olumlu Çekim	Olumsuz Çekim
Teklik 1. Kişi	-rİm/ -rUm / -Arİm, (I)rİm/ -(u)rum	-mAm
Teklik 2. Kişi	-rsİñ / -rsuñ/ -Arsİñ / -(I)rsİñ/ (U)rsUñ / -ñ	-mAzsİñ mañ
Teklik 3. Kişi	-r/ -(I)r/ -(U)r / -Ar	-mAz
Çokluk 1. Kişi	-Arİk / -Arık / -rİk/ -rUk / - rIk/ -rUk/ -(I)rIk/ -(U)rUk	-mazık / mezik
Çokluk 2. Kişi	-sēz	-mezsēz
Çokluk 3. Kişi	-IlAr/ -AllAr/ -IllAr/ UllAr/	-mAzlAr

Teklik 1. Kişi:

şu vardı derim (IV/5), fātiyā oğurum (IV/6), üç kilov birinden alırım (IX/60), baharım (IX/299), girerim (XI/10), bilirim (XII/10, XV/12), haturlarım (XII/11), olurum (XXIV/219).

Olumsuz:

āşam yimēne ekmek de yimem (V/40), bilmem (XIV/38, X/86), bi gün heç unutmam (XXI/44), ben gönduracıya ğız vermem (XXIV/69).

Teklik 2. Kişi:

bilirsiñ (IV/10), ğaynadırsıñ (V/35), yördu süzersıñ “yoğurdu süzersin” (V/36), yördunu da çalarısıñ (V/38), yānan nāne ğorsuñ “yağla nane koyarsın” (V/38), ğorsuñ (V/55), verirsiñ (IX/244), yirsiñ (XI/31), kāharsıñ (XV/18), bulursuñ (XX/106), düşürürsüñ (XX/111), bunu tāzeyken duzlarsıñ “bunu tazeyken tuzlarsın” (XXVII/27).

Bazen teklik 2. kişide ekin düşerek fiilin üzerine doğrudan –ñ eklenerek kullanılır.

goñ (V/15), deñgeñ ğaybedeñ içine düşersıñ “dengeyi kaybederek içine düşersin”(XII/46).

Olumsuz:

bilmezsıñ (MDD), bu adamı tanımañ “bu adamı tanımazsın” (MDD).

Teklik 3. Kişi:

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi kişi eki yoktur ve kip eki doğrudan fiilin üzerine gelir.

atılır (VII/11), ğaralır (IX/76), bozarır (IX/93), ğızanır (IX/160), bilir (X/100), ökelenir (XI/12), millet āyām üşür dir (XIII/10), doldurur (XIV/15), getirir (XIV/15), yuñu filan tāhrib eder “yünü falan tahrip eder” (XVIII/13), sōlenir (XX/3), götürür beni elimden dutar (XXX/30).

Olumsuz:

benim içim almaz (V/28), yuñ atılmaz (VII/11), neler olmaz (IX/143), ciyerci hāydar saç uzatmaz (XI/4).

Çokluk 1. Kişi: Türkiye Türkçesindeki zamir kökenli *-(I)z* eki çok az olmakla birlikte kullanılır. Fakat bölge ağzının belirgin bir özelliği olarak yaygın bir biçimde iyelik kökenli *-(Ik) / (Ik)* ekleriyle yapılır. Kullanım oldukça düzenlidir. İnce sıradan ünlülerden sonra ince sıradan olan *k*, kalın sıradan ünlülerden sonra kalın sıradan olan *ğ* kullanılır.

gırarık (V/36), *çıharıık* (V/42), *sürterik* (XVIII/10), *derik* (XVIII/51), *giderik* (XXI/10), *severik* (XXI/28), *yaparık* (XXI/41), *çıharıık* (XXIII/37), *bozarık* (XXIV/64).

Olumsuz:

hec unutmazık (XXI/51), *pencereden bıkamazık* (XXX/22), *uşıñ gėtsiñ demezik* (XXX/58).

Çokluk 2. Kişi:

afedersēz (XXIV/140), *size daşdan yumuşak ne verirsek yirsēz* (XXX/23).

Olumsuz:

siz bilmezsz (XXX/24), *nāziley siz bilmezsz* (XIX/23).

Çokluk 3. Kişi:

zerde bişiriller (IX/32), *yiller* (IX/131), *ēriller* (IX/261), *atallar* (XI/6), *diller* (XII/12), *bāzlallar* (XIV/21), *gollar* (XIV/25), *o sepedin içine doldurullar* (XIV/30), *dərler* (XVII/35), *dökeller* (XXIV/16), *düvene götürüller* “dükkana götürürler” (XXX/26), *āzlarına bi pence çivi alullar* “ağızlarına bir pençe çivi alırlar” (XXIV/70).

2.2.1.3. Görülen Geçmiş Zaman: Fiildeki oluş ve kılışın söylendiği andan ya da içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda, bitmiş olan bir zaman dilimini ifade eder (Korkmaz 2014: 527).

- Türkiye Türkçesinde *-di / -ti* olan görülen geçmiş zaman eki bölge ağızında her zaman tonludur yani *-di* biçimindedir.
- Çokluk 2. kişi ekinde görülen geçmiş zaman *-dı / -tı* ekini ünlüsü uyuma girerek ya fiil kökündeki ünlü sese dönüşür ya da çıkış noktasına yakın bir sese değişir.
- Fiil kök veya gövdesi; kalın sıradan düz ünlüler olan *a, ı* ünlüleriyle devam ediyorsa ek *-diz*, kalın sıradan yuvarlak ünlüler olan *u, o* ile devam ediyorsa ek *-döz*, ince sıradan düz ünlüler olan *e, i* ile devam eden fiillerde ek *-dēz*, ince sıradan yuvarlak ünlüler olan *ü, ö* den sonra ek *-döz* biçiminde kullanılır.
- Olumsuz çekimi Türkiye Türkçesindeki gibi *-ma* ile yapılır.

Tablo 6. Görülen Geçmiş Zaman

Kişi	Olumlu Çekim	Olumsuz Çekim
Teklik 1. Kişi	-dIm / -dUm	-mAdIm
Teklik 2. Kişi	-dİñ / -dUñ	-mAdİñ
Teklik 3. Kişi	-dI / -dU	-mAdI
Çokluk 1. Kişi	-dik/ -dük / -dık/ -duğ	-medik/ -madık
Çokluk 2. Kişi	-diz/-dēz/ -döz/ -döz	-medēz
Çokluk 3. Kişi	-dIIAr/-dUIAr	-mAdIIAr

Teklik 1. Kişi:

bākdım (VIII/72), *belledim* (VIII/74), *gētdim* (X/39), *oturdum* (X/97), *durdum* (XI/13), *gözümnen gördüm* (XVII/32), *halat dökümde çalışdım* (XVIII/67).

Olumsuz:

yapmadım (V/17), *gomadım* (IX/76), *yidirmedim* (X/38).

Teklik 2. Kişi:

gördüñ (XVIII/37), *girdiñ* (XIX/47), *getdiñ* (XXIII/34), *atdıñ* (XXIV/159), *bişdi altını ğapatdıñ* (XXVI/138), *acığ sāde yā ğoduñ* (XXVI/210).

Olumsuz:

evinde iş dutmadıñ mı (XXX/87), *bi sefer sormadıñ* (MDD).

Teklik 3. Kişi:

oldu (I/26), *oğundu* (VIII/35), *çıhartdı* (IX/8), *geldi* (IX/34), *bākdı* (X/39), *öldürdü beni* (XX/137).

Olumsuz:

süt geçmedi elime (V/17), salmadı (XXI/59), ğalmadı (XXI/71), duymadı (XXIII/123).

Çokluk 1. Kişi:

serdik (IX/87), vaht geçirdik (IX/183), yirdik (IX/194), ğorkduğ (IX/270), ğetdik (X/25), ödedik (X/31), kâkduğ (X/43), ğaldığ (X/113), vardığ (XI/41), bi avıhatnan ğörüŝdüğ (XXIII/124).

Olumsuz:

ŝe demedik (IX/11), oğumadığ ğaldı (IX/11), ğetmedik (IX/270), ğörmedik (X/8).

Çokluk 2. Kişi:

ğızım çay suyu ğodöz mu “kızım çay suyu koydunuz mu”(IX/29), adama ğızdız o da küsdü ğetdi “adama kızdınız o da küsüp gitti” (MDD), çocā söledēz “çocuğa söylediniz” (MDD), sesēz çığmayınca öldöz belledik “sesiniz çıkmayınca öldünüz zannettik”(MDD).

Olumsuz:

ğörmedēz (XXIX/20).

Çokluk 3. Kişi:

sekiz sene oturdular (I/21), evlendiler (IV/30), barklandılar (IV/30), ev âldular (IX/298), hepıcēni sökdüler “hepsini söktüler” (XIX/3), yeñi moderen yapıdılar (XIX/38), bāladılar (XX/135), adını artin ğodular (XXI/122).

Olumsuz:

bēnmediler (I/37), oğutmadılar (IX/1), ğoymadılar (XVIII/65).

2.2.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman: Fiilin söylendiği zamandan daha önce gerçekleştiğini fakat konuşanın bunu görmediğini, bilmediğini, başkasından duyduğunu, farkında olmadan yaptığını veya sonradan fark ettiğini ya da gördüğünü ifade eden bir şekil ve zamandır (Korkmaz 2014:540).

- Öğrenilen geçmiş zaman yazı dilimizdeki gibi *-mİş* 'tır.
- Öğrenilen geçmiş zaman çekimi, Türkiye Türkçesinde kullanılan *-mİş* ekiyle beraber *-Ik* ekiyle de yapılmaktadır. Bu ek ayrı bir başlık olarak işlenmiştir.
- Çokluk 1. kişi ile teklik 2. kişi ve çokluk 2. kişi ekleri iyelik kökenli olup diğer kişi ekleri zamir kökenlidir.
- Çokluk 2. kişi çekiminde *-mİŝsInIz / -mUŝsUnUz* kullanımı yerine hece kaynaşması sonucu ünlü uzaması görülür ve *-muŝsız / -miŝsēz / -muŝsöz / -müŝsöz / -muŝız / -miŝēz / -muŝöz / -müŝöz* şeklinde çekimlenir.

Tablo 7. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Kişi	Olumlu Çekim	Olumsuz Çekim
Teklik 1. Kişi	-mİŝIm	-mAmİŝIm
Teklik 2. Kişi	-mİŝİñ	-mAmİŝİñ
Teklik 3. Kişi	-mİş / -mUş	-mAmİŝ
Çokluk 1. Kişi	-miŝık / -miŝik / -muŝuk / -müŝük	-memiŝik / -mamıŝık
Çokluk 2. Kişi	-miŝsız / -miŝsēz / -muŝsöz / -müŝsöz / -miŝız / -miŝēz / -muŝöz / -müŝöz	-mamıŝız / -memiŝēz
Çokluk 3. Kişi	-mİŝlAr / -mUŝlAr	-mAmİŝlAr

Teklik 1. Kişi:

devrilmıŝım (VIII/19), açmuŝım (VIII/63).

Olumsuz:

sıfdah etmemiŝım (XXIV/135).

Teklik 2. Kişi:

gelmişin (VIII/77), *etmişin* (X/109), *almışın* (X/110), *gullanmışın* (X/110).

Teklik 3. Kişi:

altı aylıkken ölmüş (II/1), *käkmiş* (VIII/27), *dätmiş* (VIII/28), *bälamış* (XII/44), *terlemiş* (XVII/45), *yorulmuş* (XVII/45).

Olumsuz:

açmamış (VIII/54), *düşmemiş* (VIII/55). *ana baba görmemiş* (IX/138). *beslenmemiş* (XVIII/30), *yanı bahulmamış* (XVIII/30).

Çokluk 1. Kişi:

eyle görmüşük (V/30), *evde unutmuşuk* (VIII/14), *yatmışık* (VIII/42), *gazanmışık* (X/29), *sohā çevirmişik* (XXX/53).

Olumsuz:

görmemişik (XXIV/166), *oruya bäkmamışık ki* (MDD).

Çokluk 2. Kişi:

gullanmışsöz (XXX/12, XXX/13), *bunnardan yimişsöz* (MDD), *gendini dün görmüşsöz* (MDD), *siz oğumüşsöz* (MDD), *işi bıräkmişz* (MDD), *eyi bilmişz* (MDD), *büberleri oymuşz* (MDD), *ateşi söndürmüşz* (MDD).

Olumsuz:

ortalı toplamamışz (MDD), *dün de gelmemişz* (MDD).

Çokluk 3. Kişi:

gelmişler (VIII/24, XVI/2), *ğahveden görmüşler* (XI/55), *yapmışlar* (XII/6), *eñmişler* (XVII/32). *ermenilernen yaşamışlar* (XVIII/53), *köv gürmüşlar* (XVIII/53).

Olumsuz:

buruya gader gelmemişler (XXV/63), *hoşgeldiñ dememişler* (XXV/65), *kimsiye sormamışlar* (MDD).

2.2.1.4.1. “Ik”lı Öğrenilen Geçmiş Zaman: Ahmet Buran, “-Ik Ekinin Anadolu Ağzlarında Kullanılışı” makalesinde; bu ekin yapım eki olarak (Çat-ık, yırt-ık) kullanıldığını ifade eder. Çekim eki olarak da; görülen geçmiş zaman anlamında –mİş fonksiyonunda (...kimse ğalmayık), şimdiki zaman anlamında –yor fonksiyonunda (...gätirik gälirin su içiyo mun?), sıfat-fiil fonksiyonunda (ikisi ölü biri *geberik*.), zarf-fiil fonksiyonunda (ayıyı içine *düşürük* öldürecekler) Anadolu ağzlarında kullanıldığını ifade eder (Buran 1996:13-18). Gaziantep merkez ağzında *Ik* ekinin zarf-fiil fonksiyonunda kullanıldığı örneklere rastlansa da temel olarak öğrenilen geçmiş zaman fonksiyonunda kullanılmaktadır. Ömer Asım Aksoy *Gaziantep Ağzı I* eserinde *-Ik* ekinin öğrenilen geçmiş zaman eki –mİş / mUş anlamında kullanıldığını ifade eder ve bu zamanı *ik’li Geçmiş Zaman* olarak adlandırır. Üç farklı anlamda kullanılan –Ik ekini aşağıdaki cümlelerle örneklendirirken gel- fiilinin çekimini de şöyle verir:

geliğim	geliğik
geliksin	geliksiñiz
gelik	gelikler

Tahmin ifade eder;

-*Mehmet eve gelik*. “Mehmet eve gelmiştir.”

Görülen geçmiş zaman ile anlatılan geçmiş zaman arasında bir anlam taşır ve fiil gerçekleşikten sonra görülmesi durumunu ifade eder;

- *O mağaza şimdi gazino oluk*. “O mağaza şimdi gazino olmuş.”

Rivayeti nakledenin de bu duruma inandığını ifade eder;

-*Ahmet İstanbul’dan gelik mi?* “Ahmet İstanbul’dan gelmiş mi?”

-*Gelik... bu sabah çarşıda görükler*. “Gelmiş... bu sabah çarşıda görmüşler.” (Aksoy 1946: 176).

Genel olarak *Ik* ekiyle ilgili şunlar söylenebilir:

- *-Ik* eki temel olarak öğrenilen geçmiş zaman anlamında kullanılmaktadır.
- Zarf-fiil olarak *-İp* eki yerine de kullanılmaktadır:

süt gayneyiğ da pirici yıhar atardım içine “süt kaynayıp da pirinci yıkar atardım içine” (V/11), adamı vuruk öldürücüler “adamı vurup öldürecekler” (MDD).

- Öğrenilen geçmiş zamanın bir biçimi olarak değerlendirilebilecek bu zaman öğrenilen geçmiş zaman eki *-mİş/-mUş* yerine, *-iğ/-ik/-uğ/-ük* eki getirilerek yapılır.
- Kişi ekleri öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki gibi kullanılır.

Metinler içerisinde bu anlamları taşıyan şu örnekler tespit edilmiştir;

oluğlardı “olmuşlardı” (IX/65), *buluğ* “bulmuş” (XX/20), *gelik* “gelmiş” (XX/20), *ğoyuğlar* “koymuşlar” (XXIV/147), *änteP äbbasiler’de ğalığ* (XXV/118).

Olumsuz:

bulameyiğlar “bulamamışlar” (XXIV/35), *biraz olmeyiğ mi dedi* (XXIX/59).

2.2.1.5. Gelecek Zaman

- Türkçede, gelecek zaman için *-ğü, -ğay, -ğä, -a, -taçı, -ısar, -acak* gibi ekler kullanılmıştır (Korkmaz 2005:3). Ancak Eski Anadolu Türkçesinin geç dönemlerine doğru “-acak, sıfat-fiil eki kişi ekleri olarak çekimli fiiller yapmaya başlamıştır (Korkmaz 2005:11).
- Gaziantep merkez ağızında; Türkiye Türkçesinde olduğu gibi gelecek zaman eki *-AcAk* olarak kullanılması ile beraber kalın sıradan ünlülerle beraber *-acäk* kullanımını daha yaygındır.
- Bölge ağızında gelecek zaman çekiminde, ekin son ünsüzü *k* düşer ve öncesindeki ünlünün uzadığı görülür.
- Gaziantep merkez ağızında yazı dilindeki gelecek zaman eki ile beraber *-IcI* da kullanılmaktadır (Karahana 2011:175) Genel olarak çekime girdiğinde gelecek zaman ekindeki son ses *k* düşer ve üzerine kişi eki gelir.
- Gelecek zamanın olumsuzu Türkiye Türkçesindeki gibi *-ma/-me* ile yapılır. Bölge ağızında teklik 1. kişi uyuma girer *-mI* şeklinde kullanılırken diğer kişi çekimlerinde uyum dışında kalarak sadece *-me* şeklinde gelmesi daha yaygın bir kullanımdır.

Tablo 8. Gelecek Zaman

Kişi	Olumlu Çekim	Olumsuz Çekim
Teklik 1. Kişi	-acäm/-acäm, -ecēm / -IcIm/ -UcUm	-mıyacäm/ -miyecēm / meycIm
Teklik 2. Kişi	-Icİñ / -UcUñ -eceksiñ	-meycİñ / -mıyacäksiñ
Teklik 3. Kişi	-IcI/ -UcU -acak/ -acäk/ -ecek	-meycI
Çokluk 1. Kişi	-ıciğ / -icik / ucuğ / ücük -cik / -acäk / -ecäk	-meycik/ -meycık
Çokluk 2. Kişi	-IcİñIz / -UñUz	-meycİñIz
Çokluk 3. Kişi	-ecekler/ -acäklar / -IcIIAr/ - UcUIAr	-meycIIAr

Teklik 1. Kişi:

-AcAk ekinde hece düşmesiyle beraber ikinci ünlüde uzama meydana gelir. Ayrıca ekin ünlülerinde daralma meydana gelmektedir.

yapdıracäm (I/11), *girecäm* (I/31), *edecäm* (IX/81), *tabî yihıyacäm* (IX/105), *yiycäm* (X/98), *yapıcım* (XIX/46), *yapacäm* (XIX/46), *elli milyon para vericim* (XXIII/129), *turşu ğurucım* (MDD), *gendini görücüm* (MDD).

Teklik 2. Kişi:

ediciñ (X/25), sığıcıñ (X/45), alıcıñ (XI/15), hā birini tanıycıñ (XV/37), alıcıñ (XV/44), alıcıñ (XXI/46), durucuñ (XXIII/31), telef ediciñ (XXIV/157), çekeceksiñ (XXVI/28), sen günüñü görücüñ (MDD).

Olumsuz:

buna kemlik getirmeyciñ (X/71), onu fazla açmeyciñ (XII/53), ona bulaşık gâşşık vurmıyacıkñ (XXVI/146).

Teklik 3. Kişi:

göçük gelecek (II/20), bişici (V/5), göyunacak (V/12), babasınıñ çocuklarını mı besleyecek (IX/35), bahıcı (X/19), burda çalışacık (XII/36), yahılıcı (XX/20), gedici (XXIII/85), olucu (XXIV/120), hemen gömücü (MDD).

Olumsuz:

oğula gètmeyci (MDD), haberi olmeyci (MDD).

Çokluk 1. Kişi:

gedicik (VI/5), gelicik (VIII/11), galacık (VIII/16), gèdecèk (VIII/66), çihicik (XII/28), yapıdırıcık (XXI/6), yiycik (XXI/35), görüşücü (MDD), buluşucu (MDD).

Olumsuz:

ekmek almeycık (MDD), onnara gètmeycik (MDD).

Çokluk 2. Kişi:

alıcıñız (MDD), oğuycuñuz (MDD), saba geri geliciñiz (MDD), üsdünü örtücüñüz (MDD).

Olumsuz:

ğaynetmeyciñız (MDD), bunnarı daraltmeyciñız (MDD).

Çokluk 3. Kişi:

ekecekler (XIX/66), basacıklar (IX/269), bulucular (MDD), gelini getiriciler (MDD), bōklerini sayıcılar (MDD), beleş mezer bulsa ölücüler (MDD).

Olumsuz:

bu sene salça çiharmeycılar (MDD), heç bi şey bişirmeyciler (MDD).

3. SONUÇ

Gaziantep merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) ağızlarından derlenen metinlerden yola çıkarak fiil çekimleri başlığı altında bildirme kiplerinin kişilere göre çekimlerinin işlediği bu çalışmada şu sonuçlar elde edilmiştir:

1. Zamir kökenli ve iyelik kökenli kişi eklerindeki *n*'li biçimler her zaman genzel *n* (*ñ*) olarak kullanılmaktadır.

2. Zamir kökenli kişi eklerinden çokluk 1. kişi eki, Türkiye Türkçesinde *-Iz/ -Uz* biçiminde kullanılırken bu ekin Gaziantep merkez ağızında çok az örnekte kullanıldığı ve genellikle *-k/ k/-äk* eklerinin kullanıldığı tespit edilmiştir:

dèrik (V/21), gomalıyık (V/51), içerik (IX/30).

Zamir kökenli çokluk 2. kişi *-sèz/ -siz / -söz -söz /-ñiz* olarak kullanılmaktadır. *-sInIz* ekinde hece kaynaşması sonucu ünlü uzaması meydana gelir ve ek *-sèz/ -siz / -söz -söz* biçiminde kullanılır.

yatıysiz (VIII/48), yapıysiz(X/96), döşüysöz (XV/24), nediysöz (XXIV/75), afedersöz (XXIV/140), göyüysöz (XXX/14).

3. Şimdiki zaman eki *-(I)yor* bölge ağızında *-y* olarak kullanılır ve üzerine gelen kişi eklerini kaynaştırma sesi olmadan doğrudan alır:

alıym “*alıyorum*” (XIV/35), *bāhıym* “*bakıyorum*” (XV/19), *biniym* “*biniyorum*” (XV/20), *üzülüyñ* “*üzülüyorsun*” (VIII/54), *sövüyñ* “*sövüyorsun*” (X/56), *ediy* “*ediyor*” (X/61).

4. Şimdiki zaman çokluk 1. kişi çekiminde iyelik kökenli kişi eki kullanılır:

buluyk “*buluyoruz*” (XI/26), *alıyk* “*alıyoruz*” (XVII/19), *içiyk* “*içiyoruz*” (XVII/19), *yiık* “*iyoruz*” (XIX/27), *deyk* “*diyoruz*” (XX/50), *ğazanıyk* “*kazanıyoruz*” (XXIV/16).

5. Şimdiki zaman olumsuzluk eki *-ma /-me*’den sonra ve diğer *-a / -e* sesiyle biten sözcüklere şimdiki zaman eki geldiğinde Türkiye Türkçesinin aksine daralma olmadığı ve *y*’nin etkisiyle her zaman *e* sesi ile söylendiği görülür:

tanımeym “*tanımıyorum*” (XV/36), *getmeym* “*gitmiyorum*” (XVIII/63), *söyleym* “*söylüyorum*” (XXI/69), *belleyim* “*belliyorum*” (XXIV/78), *yuvaleyim* “*yuvarlıyorum*” (V/34).

6. Şimdiki zaman teklik 2. kişi çekimi hem iyelik kökenli kişi ekiyle hem zamir kökenli kişi ekiyle yapılır:

İyelik kökenli kişi ekiyle: -(I)yñ / -(U)yñ:

üzülüyñ (VIII/54), *sövüyñ* (X/56), *veriyñ* (X/71), *gēdiyñ* (XVIII/61), *oturydum ne oturuyñ* (XXVII/58).

Zamir Kökenli kişi ekiyle: -(I)ysİñ/ -(U)ysUñ:

ağleysiñ (VIII/19), *yıysiñ* (XI/36), *deri işleysiñ* (XXVI/50).

7. Gaziantep merkez ağızında, öğrenilen geçmiş zaman çekiminde Türkiye Türkçesinde kullanılan *-mİş / -mUş* eki ile beraber *-ık* ekinin de kullanıldığı görülür. Öğrenilen geçmiş zamanın bir biçimi olarak değerlendirilebilecek bu zaman öğrenilen geçmiş zaman eki *-mİş / -mUş* yerine, *-ık / -ik / -uğ / -ük* eki getirilerek yapılır. Kişi ekleri öğrenilen geçmiş zaman çekimindeki gibi kullanılır. Bu ek; tahmin, sonuçtan haberdar olma ve söylenene inanma gibi üç farklı anlamda kullanılır:

oluklardı “*olmuşlardı*” (IX/65), *buluk* “*bulmuş*” (XX/20), *gelik* “*gelmiş*” (XX/20), *bulameyıklar* “*bulamamışlar*” (XXIV/35), *goyuklar* “*koymuşlar*” (XXIV/147).

8. *-ık* eki temel olarak öğrenilen geçmiş zaman kipi yerine kullanılsa da zarf-fiil fonksiyonunda

-Ip eki yerine de kullanılmaktadır:

süt gayneyık da pirici yıhar atardım içine “*süt kaynayıp da pirinci yıkar atardım içine*” (V/11).

9. Türkiye Türkçesinde *-di / -tı* olan görülen geçmiş zaman eki bölge ağızında her zaman tonludur yani *-di* biçimindedir.

10. Gaziantep merkez ağızında; Türkiye Türkçesinde olduğu gibi gelecek zaman eki *-AcAk*’tir. Fakat ekin kalın sıradan ünlülerle devam eden fiillere geldiğinde yaygın bir şekilde *-acāk* şeklinde kullanıldığı görülür:

goyunacak (V/12), *basacāklar* (IX/269), *ekecekler* (XIX/66).

11. Gelecek zaman çokluk 3. kişi çekiminde birkaç örnek dışında, gelecek zaman ekindeki son ünlü *k* düşer ve *k* sesinden hemen önceki *-a / -e* uzar ve *-acā / -ecē* hâlini alır, varsa üzerine kişi eki gelerek kullanılır:

yapdıracām “*yaptıracağım*” (I/11), *girecēm* “*gireceğim*” (I/31), *ğalacāk* “*kalacağız*” (VIII/16), *gēdecēk* “*gideceğiz*” (VIII/66).

12. Gelecek zaman kipi çekimlenirken, sadece teklik ve çokluk 1. kişide kip ekinde *k* sesinin düşmesiyle öncesindeki *-a / -e* ünlülerinde uzama meydana gelir:

ēdecēm (IX/81), *yiycēm* (X/98), *yapacām* (XIX/46), *ğalacāk* (VIII/16), *gēdecēk* (VIII/66).

13. Türkiye Türkçesindeki gelecek zaman ekinin kullanımıyla beraber *-IcI / -UcU* de gelecek zaman çekiminde kullanılır:

ediciñ (X/25), *sığıcıñ* (X/45), *alıcıñ* (XI/15), *baħıcı* (X/19), *yaħılıcı* (XX/20), *gedici* (XXIII/85), *olucu* (XXIV/120).

KAYNAKÇA

Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağız I, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.

- Aksoy, Ö. A. (1945). Gaziantep Ağzı II, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1946). Gaziantep Ağzı III, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul.
- Alagöz, U. (2016). “Gaziantep Tarihi”, Şehr-i Ayıntâb-ı Cihan Gaziantep, Gaziantep Valiliği Yayınları, s.132-139.
- Banguoğlu, T. (2015). Türkçenin Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Buran, A. (1996). “İk Ekinin Anadolu Ağızlarında Kullanılışı”, **TDAY-Bellekten** 1994, s.11-18.
- Darkot, B. & Turhan D. (1940). “Ayıntab”, İslam Ansiklopedisi, (II), İstanbul.
- Ergeç, R. (2012). “Gaziantep’in Kronolojik Tarihi”, Belgelerle Gaziantep, Kalkınma Bakanlığı Yayınları, s. 101-127.
- Ergin, M. (1997). Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Günşen, A. (2009). “Gaziantep Ağzının Şekil Bilgisini Belirleyen Temel Özellikler”, Turkish Studies (International Periodicals For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic), Volume 4/3 Spring, s. 1081-1123.
- Karahan, L. (2011). Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz, Z. (1995). “Türkçede -acak/-ecek Gelecek Zaman (Futurum) Ekinin Yapısı Üzerine”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Cilt 1, Ankara.
- Korkmaz, Z. (2014). Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sarıtiken, H. (2017). “Gaziantep Merkez (Şahinbey- Şehitkâmil) Ağzı (İnceleme- Metinler- Sözlük)”, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.